

forgotten silver

Nova Zelandija **režija** Peter Jackson, Costa Botes

Vedno sem si želel izkusiti pravo medijsko manipulacijo. Okej, priznam, vedno sem si želel doživeti občutek, izkušnjo, kakršno je doživelo tistih nekaj milijonov naivnežev, ki so se oktobra 1939, po zaključku radijske igre *Vojna svetov*, panično odpravilo v hribe, skrivat pred marsovci. Vedno sem si želel doživeti ta občutek, kako je, če te prinesejo naokrog. Na suho. Ko sem se odpravljal gledat 52-minutni televizijski dokumentarec Petra Jacksona in Costa Botesa, sem o njem vedel le, da je na Zahodu doživel ovacije. In da mora biti boljši, veliko boljši od Jacksonovega hollywoodskega prvenca **The Frighteners**, katerega smo si ogledali dan prej.

Forgotten Silver ni bil le boljši od računalniško zanimirane pravljičice o duhovih; ni bil le najboljši film letošnjih Benetk, temveč nekaj najbolj prepričljivega, duhovitega in lucidnega,

kar sem imel priložnost videti zadnja leta; **Forgotten Silver** mi je med drugim vrnil upanje, da bodo filmi nekega dne postali krajši in ne še daljši, kakor kaže produkcija zadnjih petnajstih let. Na festivalih – in nasploh v kinematografih – skorajda ne najdeš več filma, krajšega od dveh ur, kaj šele, da bi se nekdo opogumil in posnel kaj krajšega od devetdesetih minut. Pa naj gre za televizijsko, studijsko, off-hollywoodsko, neodvisno, garažno ali pornografsko produkcijo. Filmi, krajši od ure in pol, so postali tako redki kot filmi Colina McKenzieja, novozelandskega pionirja, ki so ga odkrili lani. Natančneje, starka je poklicala Petra Jacksona in mu sporočila, da je v kleti našla kolute – naj jih pride pogledat, če ga zanima. Kaj se zgodi? Izkaže se, da so vendarle našli izgubljene filme Colina McKenzieja. Ne le to, od sedaj bo treba filmsko zgodovino pisati na novo; v knjigah bo treba popraviti nekaj letnic, zamenjati par imen, zaslužnih za tehnične in ustvarjalne inovacije ipd. Svet je dobil novega ultimativnega pionirja. Edison, Méliès, Griffith in ostali bodo dobili kompanjona. Izkazalo se je, da McKenzie ni bil le genialni inovator, temveč ena najbolj tragičnih osebnosti filmske zgodovine.

Rodil se je leta 1888 in že kot fantič pričel z malimi izumi; pri trinajstih sestavi svojo prvo kamero (na parni pogon) in prične fanatično snemati okolico okrog sebe. Navdušenje nad nenavadnimi snemalnimi koti prinese prvi *travelling* v zgodovini filma! – nekaj mesecev pred Porterjevim **Velikim ropom vlaka** (*The Great Train Robbery*, 1903), ko kamero priveže na karkolo in preganja kure na domačem vrtu; njegovi dokumentarni posnetki premaknejo celo dosedaj uradni datum prvega poleta z letalom! Novozelanec Richard Pearce je očitno brata Wright prehitel za dobre pol leta, datum dogodka pa so ugotovili z računalniškim povečanjem slike – časopis v žepu enega izmed opazovalcev kaže datum Pearsovega uspešnega poskusa. Mackenziejevi filmi imajo potemtakem tudi povsem formalno zgodovinsko vrednost! Če gremo naprej, pridemo do novih osupljivih ugotovitev; McKenzie, skupaj z bratom, izdeluje svoj lastni filmski trak, veliko bolj odporen in kvaliteten, za kar pa potrebuje, med ostalim, velike količine jajc; 1908. posname prvi celovečerec – v času ko je Griffith v Ameriki snemal še enokolutarje! Obenem pa začne eksperimentirati z zvokom in istega leta posname prvi zvočni film! Pri tem pa je napravil usodno napako, saj je za igralce angažiral priseljence s Kitajske; zvok je bil sicer lepo slišen, toda potencialni investitorji so se umaknili, ker kitajščina pač nikomur ni bila razumljiva. Škoda, škoda, Al Jonson je pel šele slabih dvajset let kasneje. Leta 1911 pa uspe prvi poskus barvnega filma (ne koloriranega!), barvne izvlečke pa sta z bratom dobila iz sokov posebnih rastlin, ki rastejo le na Tahitiju. Žal je ogromna količina barvila zadostovala je za dvajset sekund filmskega traku, toda pristne barve so bile tu – daleč pred koncem tridesetih, ko so se barve na filmu resnično uveljavile.

Toda kmalu je bio McKenzieju dovolj eksperimentiranja; naslednji projekt naj bi bil, sredi dvajsetih let, biblijski spektakel **Salome**, za katerega je bil pripravljen – tako pravijo viri, med njimi hčerka Hannah McKenzie – tudi umreti. Priprave na film

so bile gromozanske, sprva je bil njegov mecen ameriški industrialec, toda po nekaj tednih je vir usahnil, saj je gospoda dotolkel zlom borze leta 1929; kot potencialni financer se izkaže sovjetska komunistična partija s Stalinom na čelu, zaradi česar je McKenzie, v prid propagandnih namenov, prisiljen spreminjati scenarij. Sovjetske zahteve se izkažejo za preveč rigidne, zato išče pomoč pri "liberalnejši" palermški mafiji, ki v projektu vidi velik zaslužek. Toda v tem času se prične najtemnejše obdobje McKenziejevega življenja; tako mafija kot Sovjeti hočejo film zase in pošljejo na Novo Zelandijo svojo odpravo, da bi zaplenila posneti material. McKenzie pritiska na ekipo in svojo visoko nosečo ženo v vlogi Salome, film želi dokončati pred prihodom plenilcev in zadnjih 72 ur snemajo brez prestanka, nakar en prizor pred koncem žena kolapsira in umre; na srečo zdravnikom uspe rešiti otroka. McKenzie je zlomljen. Sicer dokončani, toda nikoli zmontirani film skriva pred komunisti in mafijo. Sedaj mora bežati, potuje po svetu in konča na bojiščih španske državljanske vojne, kjer leta 1936 umre. Jackson in Botes pošljeta pisma vsem svetovnim kinotekam, s prošnjo za kakršen koli material o Colinu McKenzieju. V času finalizacije filma pa Jackson prejme veličasten dokument časa. Španska kinoteka je hranila kolute z nerazvitim filmom neznanega kamermana, vojaka McKenzieja. Material je šokanten; McKenzie se je, s kamero v roki, gibal v prvih bojnih vrstah, toda ko hiti pomagati ranjenemu kolegu, odloži kamero in steče proti njemu, nakar ga pokosijo strelji z nasprotnih linij. Colin McKenzie je umrl, kot bi si verjetno želel vsak filmski ustvarjalec – posnel je lastno smrt. Jackson in Botes tako prejmeta največje darilo za svoj enoletni trud – potem ko sta v globinah novozelandskih gozdov našla popolno scenografijo, pravo mesto, za McKenziejev biblični spektakel, ter največje presenečenje njunega raziskovanja – neokrnjene kolute, vse štiri ure nezmontiranega materiala, katerega rastaviranje in montažo kasneje financira novozelandski filmski institut. Filmski delavci Nove Zelandije si ne bi mogli želeli primernejše proslave stoletnice filma – s premiero štitiurnega spektakla **Salome**; režija: Colin McKenzie!

Jacksonovo odkritje komentirajo mnogi priznani zgodovinarji in ustvarjalci (med drugimi Leonard Maltin, Harvey Weinstein iz Miramaxa ter igralec Sam Neill), ki v zadregi seveda priznavajo da doslej še niso slišali za McKenzieja, toda zaključki so jasni; Colina McKenzieja bo treba uvrstiti ob bok že priznanim filmskim pionirjem!

S. P.